

проза

проза

Ірына Варабей

...О, Белая Русь!

Хто здыме цела тваё з крыжа?..

Калі куляюща нябёсы

Навела

*Любіце Беларусь.
Беларусь адродзіцца любоў'ю.
Івонка Сурвілла.*

Дужыя мужчынскія рукі моцна трymалі яе за локці. Звыклая падпрадкоўвацца ўсім моўчкі, яна пакорліва ішла сярод натоўпу незнаёмых мужчынаў. Страху не было: па вopратцы яна пазнала вакол сябе святароў местачковага храму. Аднак маладая цікаўнасць прымушала яе выглядваць з-пад насунутай на вочы хусткі: «Куды і навошта яны вядуць мяне»?

Выйшлі на плошчу і накіраваліся да гарадской царквы. Там ля сцяны на зямлі сядзеў чалавек — басанож, без капелюша, у простай кашулі. Яна ніколі ня бачыла яго, але здагадалася: гэта быў той дзіўны

жабрак, пра якога гаворыць усё мястэчка. Людзі кажуць, што ён, напэуна, — вар'ят: у яго ні вала ні двара, а ён жа ж ня хворы і не калека; малады здаровы дзяцюк — а працаўца ня хоча, адно бадзяеца па гарадах, зьбірае вакол сябе людзей і тлуміць ім галаву нейкімі байкамі. Але ці то час такі, ці то людзі зусім ужо з глудзу пазъяджалі: шмат хто слухае яго. Вунь і памагатых колькі сабралася. Цягаюцца разам з ім. Бадай што — такія ж лайдакі ды галота...

Чалавек сядзеў адзін. Яны падышлі бліжэй, і яна непрыкметна пасунулася наперад, выцягнула шыю, каб з-за сьпіны сьвятара разгледзець мужчыну. Ні на кога не зьвяртаючы ўвагі, ён спакойна і задуменна гуляўся са жвірам, нешта маляваў на зямлі.

...Аднойчы яна чула гаворку свайго мужа, вайсковага соцкага, з сябрамі. Яны казалі, што гэты жабрак — ніякі не вар'ят: ён толькі прыкідваеца дурным. Наадварот, ён вельмі хітры. Але ім ён вочы ня засыціць! Хіба яны не разумеюць, што ён насамрэч — злодзей і арыштант, і хоча забіць Цара, каб самому сесці ўладарыць. Гэты самазванец называе царом сябе і баламуціць народ, каб схіліць на свой бок гэтых трутняў-галадранцаў. Але хутка яго арыштуюць і павесяць. І ўсю ягоную хеўру — таксама...

— Гэй! Валацуга! — брыдкім тэнарам заенчыў нехта з натоўпу. Яго падтрималі іншыя, але старэйшы сьвятар узьняў руку — і ўсе змоўклі.

— Гэй, чалавек! — загаварыў сьвятар. — Мы прыйшли паразмаўляць з табой.

Чалавек павольна ўзьняў галаву. Адкінуў назад валасы і пачаў спакойна разглядаць людзей, што адарвалі яго ад важнай справы.

Цікаўнасьць апанавала яе, хацелася разгледзець і зразумець гэтага дзівака. Ладны і страмкі. Зрэбная даўгая кашуля. Валасы прамыя, па плечы. Звычайны твар. Але ж нешта было ў ім незвычайнае. Найперш у выразе твару: спакойным і лагодным, і здавалася, быццам, радасным, хаця ён нават не ўсьміхаўся. «Сапраўды, блазынюк», — падумала яна... Ці гэтае нешта незвычайнае было ў колеры яго прыгожых вачэй і валасоў?.. Альбо ў колеры ягонай скury?.. Здавалася, што не пякучае сонца асьвятляла ягоны твар, а, нібыта, недзе ўнутры яго гарэла маленькая сівечка, асьвячаючы ягонае цела. ...І вачэй такіх яна ніколі ня бачыла. Гэткі колер — дзе ён узяў? Ці, можа, усе людзі там, у ягонай краіне, маюць зіхоткую сінь у вачах? ...А можа, нябёсы, у якія ён так любіць узірацца, падарылі яму гэткі колер?

...Людзі на рынку спрачаюцца. Многія кажуць: ён не блазынюк, а проста шчыры чалавек. Ён прыйшоў з далёкай-далёкай краіны з дзіўнай назвой «Нябёсы». Кажа, што там усе людзі шчаслівые, няма гора і нястачы, няма злодзеяў і ашуканцаў, бо там пануюць любоў і спагада. І яшчэ кажа ён, што і тут, калі людзі будуць лагоднымі і шчырымі, дык змогуць жыць шчасліва, як і ў той краіне...

— Мы прыйшли запытацца ў цябе, — працягваў старэйшы сьвятар.
— Вось ты ўсё вучыши людзей, як правільна жыць. Ты нават бярэш на

сябе съмеласьць скасоўваць і перарабляць нашыя старажытныя законы...

— Выгодная справа — прыкідвацца съятым! — Зноў заенчыў той жа голас. — Гэта ж лепшы сродак прыхаваць свае асабістыя грахі!

Старэйшына ізноў узняў руку, суцішваючы нецярпівага.

Маладое жаночае сэрца доўга не сумуе. Яна ўжо ня мучылася пытаньнем, нашто спатрэбілася съятарам? З цікаўнасцю сочачы за такою «размовай» (дзе адзін бок маўчыць), яна круціла галавою, як маленькая сінічка сярод крумкачоў. Ёй ужо рабілася цікаўна: ці то з-за ўважлівай абыякавасьці гэтага дзівака і ледзь прыкметных хітрынак у ягоных вачах, ці то з-за таго, з якой сур'ёзнасцю расыпіналася «шаноўнае спадарства» перад нейкім жабраком.

...Любоў і спагада?.. Што гэта такое — любоў? ...Яна ня ведала.

...І ў чым можа быць яе моц?

Калі яна была малой дзяўчынкай, часта гуляла з такой жа маленькой козачкай. Яна размаўляла з ёй. Мыла і часала ёй шорстку. Гадзінамі сумавала, седзячы на лаўцы ля хаты, пакуль чакала з выгану... А потым бацька ўзяў зарэзай козачку. Сказаў, што так патрэбна Богу.

Можа, маці яе, малую, любіла?.. Яна называла яе дачушкай, прыщіскала да сябе, шкадавала. Часам уздыхала, расчесваючы ёй валасы... Але ледзь акруглісія грудзі, яе аддалі замуж за гэтага брыдкага, смуроднага старога дзядзьку. Кажуць, так патрабуе Божы закон.

А можа, любоў, каханье — гэта «матылі», што пачыналі біцца крыльцамі ў яе грудзях, калі яна бачыла таго новага юнака ў ейнай царкве. Яна згадала яго: ён быў сынам суседзяў яе бацькоў, і часам яны гулялі разам у дзяцінстве. Цяпер ён стаў ладным, гожым хлопцам. Сённяня яна сустрэла яго на рынку. Ён падышоў да яе, сказаў: «Я пазнаў цябе. Ты стала прыгажуняй. А ты мяне помніш?.. Давай твой кошык, ён цяжкі. Я данясу яго да дому». «Матылі» так забіліся ў яе грудзях, што яна нічога не змагла адказаць, толькі схіліла ніжэй галаву, каб за хусткай ён ня змог пабачыць яе зрадніцкіх вачэй і здагадацца пра «матылёў». Яны пайшлі разам. Але нават не пасьпелі нічога сказаць адно адному: праз некалькі кроکаў іх спынілі людзі. Хлопца адштурхнулі, а яе схапілі дужыя мужчынскія руکі... Хлопец ммоўчкі адышоў. Хто ж стане супяречыць служкам Бога?..

— Ты лічыш сябе праведнікам, — працягваў старэйшына, — і павучаш іншых...

— А ўчора ты еў вячэру нямытымі рукамі! А пазаўчора — учыніў бойку з гандлярамі ў царкве! — Таропка пракрычаў уладальнік тэнара і замоўк пад позіркам старэйшыны.

...Людзі на рынку рассказваюць яшчэ больш дзіўныя рэчы. Кажуць, што ён — сын самога Бога. І што Бог паслаў свайго сына да людзей, каб той сказаў ім, што ён, Бог, пра іх думае, і навучыў сапраўдным законам, і ратаваў іх ад грахоў.

Ну, як гэта можа быць?

Але чаго толькі ні прыдумаюць людзі! Хіба ж можна верыць гэтым манюкам — вандроўным гандлярам, што брэшуць бяз сораму і страху! А то во яшчэ рассказваюць: недзе ў съвеце, далёка-далёка на поўначы, ёсьць дзіўная краіна. Там бывае так холадна, што вада ператвараецца ў камень. А з неба замест дажджу падае белы пух. І зіхціць ён, як дыяменты. Ды гэтак шмат яго выпадае, што тоўстым бліскучым покрываюць усю зямлю: і зямлю, і дрэвы, і дамы. І ўсё становіцца белым-белым, сінім-сінім. А дыяменты тыя так зіхаюць, што ў вачах балюча. Як у казцы! ...Ну, ці ж гэтamu верыць? Байкі — дыйгодзе!..

— Паглядзі сюды. — Старэйшына раптам павярнуўся да яе. Яна хунценька апусціла галаву, як дзіця, якое толькі што зрабіла шкоду. — Вось кабета. Мы прывялі яе сюды, каб даведацца, што ты скажаш. Яна — грэшніца. Гэтая жанчына замужам, але сёння мы засыпелі яе з чужым мужчынам. Яна чужаложнічала!

Што ён такое гаворыць? Гэта ж жахлівая мана! Яна нават слова таму хлопцу не сказала! А што «матылі» ажылі ў грудзях, ці ж гэта — грэх?!

Але яна ведала, што азначае такое абвінавачаныне. Яны гэтага не даруюць... «Матылі» зьбіліся ў цяжкі-цяжкі камяк страху, і ён сарваўся ўніз.

— Наш закон съведчыць: такую жанчыну трэба забіць камяніямі. Што ты на гэта скажаш? Што мы павінны зрабіць з ёй?

Яна прыўзыяла галаву, з надзеяй шукаючы вачыма яго позірк. У яго такія добрыя вочы, ён ня можа быць жорсткім! І раптам яны сапрауды паслушаюцца яго? А можа, тая любоў, што ўладарыць у ягонай краіне, падкажа яму, як зрабіць гэты цуд?

Урэшце, ён загаварыў.

— Калі ваш закон кажа гэтак, гэтак і рабіце. Грэшную душу патрэбна ачышчаць. Калі съмерцю маецце ачысьціць яе, тады забівайце яе. Але съвятое ачышчэнне павінен рабіць толькі той, хто сам чысты. Хто ня памятае за сабой ніводнага граха?.. Той хай кіне камень першым.

Такой здрады яна не чакала. Юродзівы блазыню! Як яна памылілася!.. Міжволі ўцягнула галаву ў плечы, ссунулася, стала адным маленькім камячком жудаснага чаканьня...

Чакала доўга. З-за глыбока насынутай хусткі яна нічога ня бачыла. Толькі чула шамаценьне жвіру пад нагамі людзей. Потым настала поўная цішыня. Паступова цікаўнасць перамагла страх. Яна пачала паглядваць па баках. Урэшце, скінула хустку на плечы і азірнулася. Вакол нікога не было.

Адзін чалавек сядзеў на зямлі і гуляўся са жвірам.

Яна стаяла, яшчэ ня верачы ў цуд, ня ведаючы, што цяпер ёй рабіць.

Чалавек узьняў галаву, адкінуў на плечы валасы і шырака ўсміхнуўся:

— Гэй, дзяўчына! А дзе ж твае крыўдзіцелі падзеліся? — У вачах забегалі хітрынкі.

Яна толькі хітнула галавой, ня здолеўши што-небудзь сказаць.

— Ніхто не асудзіў цябе, ніхто ня кінуў камень? — Весела запытаўся ён. Ён гаварыў з ёй праста, з лагоднай усьмешкай, як з дзіцём.

— Не. — Залыпала яна мокрымі вачымі.

— Дык і я не асуджу цябе! — Ён гарэзывіва падміргнуў і зас্মяяўся.

— Але, супакойся. Я ж ведаю, што усё было ня так, як яны казалі.

Ніхто яшчэ не размаўляў з ёй гэтак. Ёй стала хораша, яна съмяялася разам з ім, і сльёзы каціліся з яе вачэй. А ў ягоных вясёлых вачах панавалі Любоў і Спагада. Шалёна забіліся «матылі», вырваліся з грудзей, панеслы яе далёка-далёка: некуды ў паднябесьсе, некуды ў краіну белай сухой вады і пухнатых дылементаў...

— Спадар, а што рабіць мне цяпер? Куды йсьці?

— Го, дзяўчо! Ты ж — вольны чалавек. Усе людзі вольныя. Ты можаш ісьці, куды хочаш, і рабіць, што хочаш... Толькі глядзі, больш не грашы!.. — Ён жартавіва паківаў ёй пальцам і зноў зас্মяяўся.

Яна хвіліну стаяла задуменна, а потым рашуча накіравалася да яго. Ён пасур'ёзьнеў, перавёў позірк угару, нешта зашаптаў. Яна павяла вачымі туды, куды глядзеў ён, і раптам схамянулася, спынілася, прыціснула рукі да грудзей, ледзь ня крыкнула.

Што ўбачыла яна раптам у ягоных вачах, ці, можа, там, у нябёсах? Можа, пачула ўпарты крык натоўпу: «Распні! Распні яго!»?.. Ці адчула жудасны боль ад цвікоў, што ўздымаюць жывое цела ўгару, да нябёсаў?..

Спакойна і ўпэўнена падышла да яго, схіліла калені:

— Збавіцель, можна я застануся з Табой, каб амываць Твае ногі перад вячэртай?

Яна стрымалася. Ня выпусьціла з грудзей крык, што біўся цяпер там набатам: «Калі ў Тваіх вачах перакуляща нябёсы, а верныя сябры паразбягаюцца са страхам і сорамам, адракаючыся ад Цябе, — хто здыме з крыжа Тваё цела?! ...Хто — акрамя мяне і Маці...»

